

DE MARKIES

Eveline Rethmeier

De Markies

En zijn kolonie die nooit heeft bestaan

HOLLANDS DIEP

AMSTERDAM

2019

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Sebes & Bisseling Literary Agency te Amsterdam.

© Eveline Rethmeier, 2019

© Nederlandse uitgave: Hollands Diep, Amsterdam 2019

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Utrecht

Typografie: Crius Group, Hulshout

Foto auteur: © Jan Reinier van der Vliet

ISBN 978 90 488 3910 0

ISBN 978 90 488 3911 7 (e-book)

NUR 320

www.hollandsdiep.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

‘Het is nu aan de rechters om te beoordelen of de Markies een grote schurk is, of een verlicht wonderkind. Of hij het oog heeft van een dromer, of dat van een idealist.’

– Albert Bataille, rechtbankjournalist bij aanvang van het proces, in *Le Figaro* (november 1883)

Voor L.

Voorwoord

Begin 2014 hoorde ik tijdens een reis door Azië over het mysterieuze La Nouvelle France; een eiland in Papoea-Nieuw-Guinea waar eind negentiende eeuw een Franse Markies een nieuw koninkrijk had geprobeerd te stichten, maar daar op een tragische manier in had gefaald. Toen ik na drie jaar nog steeds met het verhaal in mijn hoofd zat, besloot ik dat als deze geschiedenis mij al die tijd niet had losgelaten, dat ook voor anderen zou gelden. In tweeënhalf jaar voerde het onderzoek mij naar Australië, Frankrijk, Spanje, Italië en Vlissingen: de plekken waar de resten van de geschiedenis over zijn uitgewaaid.

Dit boek is mijn reconstructie van de geschiedenis van La Nouvelle France. Van sommige delen van deze geschiedenis zijn er minutieuze verslagen, zoals de processtukken van de rechtszaak tegen de Markies en de berichten hierover in de Franse en Australische pers. Dankzij dit strafproces zijn stapels documenten bewaard gebleven die anders ongetwijfeld verloren zouden zijn gegaan: telegrammen, aandelen, waardepapieren, circulaires en contracten. Tot en met de liefdesbrieven van zijn minnaressen, zwierig ondertekend met 'duizenden kussen van je lieve vriendinnetje, die altijd van je houdt'. Metershoge stapels papier zijn in beslag genomen door justitie, uit zijn huizen in Madrid en Barcelona en de kantoren in Le Havre, Guernsey, Parijs en Marseille. In de juridische archieven in Parijs staan op de negende verdieping tot op de dag van vandaag vijf kartonnen dozen, elk tot het deksel gevuld met dossiermappen van wat destijds door Franse kranten 'het proces van de eeuw' werd ge-

noemd. Uit de broze papieren vellen stijgen de stemmen op van de hoofdpersonen, nog altijd ruziënd om hun gelijk. Het procesdossier bevat een schat aan informatie waar ik dankbaar gebruik van heb gemaakt, voor zover dat mogelijk was. Helaas heeft de tand des tijds diepe sporen achtergelaten. De papieren waren al in grote mate verteerd en verpulverden bij elke aanraking. Aantekeningen met potlood waren opgelost in het papier en niet langer leesbaar. Een juridisch archief hanteert blijkbaar andere bewaarcondities dan een historisch archief. Ter vergelijking: de paar originele documenten die bewaard liggen in de National Library van Sydney zijn alleen te raadplegen in een speciale vochtarme kamer, waarbij het document op een kussentje moet worden gelegd en alleen met witte handschoenen mag worden aangeraakt.

Het strafproces tegen de Markies was niet de enige reden dat de geschiedenis van La Nouvelle France relatief goed is gedocumenteerd. De expedities vonden plaats tussen 1879 en 1882, een tijd dat de wereld al goed met elkaar was verbonden. Na de uitvinding van de telegraaf aan het begin van de negentiende eeuw werden in rap tempo kabels aangelegd, zowel over land als onderzees, waardoor het mogelijk werd op grote afstand met elkaar te communiceren. Hetzelfde geldt voor de pers. In de jaren van La Nouvelle France hadden berichten die in de Australische kranten verschenen maar een paar dagen nodig om Europa te bereiken, en andersom.

Waar mogelijk heb ik originele telegrammen, brieven, verslagen en artikelen geciteerd. Het liefst had ik een gedetailleerde, volledig op bronnen gebaseerde beschrijving gegeven van alle gebeurtenissen, maar helaas is, bijna honderdvijftig jaar later, niet alles goed te reconstrueren. Op de plaatsen waar originele documenten ontbreken heb ik, na het verhaal en de personages goed te hebben bestudeerd, me de vrijheid gepermitteerd punten in de geschiedenis met mijn eigen voorstellingsvermogen met elkaar te verbinden om deze geschiedenis tot een volledig verhaal te maken en haar spelers tot leven te wekken. Her en der heb ik punten iets vereenvoudigd

door een aantal randpersonages niet te noemen en een enkele gebeurtenis over te slaan omdat het voor de verdere loop van het verhaal niet van belang was, of omdat het aantal bronnen te summier was, of de bronnen onderling niet eenduidig waren.

Dit boek bevat naast de rechtbankverslagen ook op andere plekken dialogen waarvan ik geen gedetailleerd verslag heb, maar waarvan ik wel weet dat de ontmoetingen hebben plaatsgevonden. Bij het inkleuren van deze geschiedenis ben ik nooit buiten de lijnen gegaan van de feiten die wel bekend zijn, hoe onvoorstelbaar die soms ook lijken. Zo overstijgt het verhaal van de jonge Italiaan Luigi Boero die door kannibalen gevangen wordt gehouden de rijkste fantasieën. Het verhaal lijkt dusdanig krankzinnig en overdreven dat het moeilijk te geloven is. Maar ik ben het in meerdere naslagwerken tegengekomen, met dezelfde ijzingwekkende details, en heb geen reden om eraan te twijfelen. De realiteit overtreft hier elk voorstellingsvermogen.

Datzelfde geldt voor het hoofdpersonage van dit boek, van deze geschiedenis: de Markies De Rays. Was zijn karakter volledig uit fictie opgetrokken, dan had hij wellicht aan grijstinten moeten inboeten, en had de auteur kunnen beslissen welke bedoelingen hij had met zijn kolonie. Maar in dit waargebeurde verhaal was hij volgens sommigen een gek, volgens anderen een schurk en volgens zijn volgelingen een genie. Bijna drie jaar heb ik in mijn hoofd samengewoond met de Markies en geprobeerd te achterhalen wat hem bewoog, en te begrijpen hoe één man duizenden mensen heeft kunnen overtuigen hem tot koning te maken van een nieuw te stichten land: La Nouvelle France.

Deel I

Hoofdstuk 1

Rechtbank Parijs, 6 november 1883

Zestien maanden voorarrest hadden op het voorkomen van Charles Marie Bonaventure du Breil, beter bekend als Markies De Rays, geen enkel spoor achtergelaten. Zijn driedelig pak viel kreukloos om zijn lichaam, het donkerblauwe fluweel oogde nieuw en ook de gespen waren zorgvuldig opgepoetst. Zelfs zijn schoenen leken niet eerder gedragen. Tegen de adviezen van zijn advocaat in had de Markies geen enkele poging gedaan minder verzorgd voor de dag te komen dan hij gewend was. De mouwen van zijn kostuum had hij speciaal laten verlengen, zodat ze de afdrukken van de handboeien zouden bedekken. Waar de meeste gevangenen zienderogen vermagerden en de duur van hun voorarrest aan hun omvang kon worden afgelezen, was de imposante buik van de Markies geen centimeter geslonken.

Zijn ongeschonden voorkomen wekte verbazing bij de Haagse journalisten die zich die ochtend voor de rechtbank had verzameld. Het was het eerste wat zij noteerden toen de Markies onder politiebegeleiding het Paleis van Justitie werd binnengeleid. Ze beschreven, nog voordat er een woord in het proces was gezegd, tot in detail zijn kleding en zijn trekken; zijn hoge voorhoofd, zijn blonde haar, zijn bleke huid, zijn lichtblauwe ogen en de imposante neus met daaronder een gesoigneerde, volle snor waarvan de punten fier overeind stonden.

De Markies wachtte in het beklagdenbankje in de derde kamer

van de rechtbank op het Île de la Cité in de Seine op de entree van de rechters; niet in elkaar gedoken en angstig, zoals men misschien zou verwachten van een verdachte die een jarenlange gevangenisstraf boven het hoofd hangt. Hij zat rechtovereind, zijn schouders ontspannen, en keek nieuwsgierig om zich heen.

Voor de rechtbank hadden een paar uur eerder, lang voordat de poorten werden geopend, tientallen mensen staan wachten om een plekje op de publieke tribune te bemachtigen. Mannen en vrouwen, elegant gekleed, vulden de krappe houten bankjes achter in de rechtszaal. Een handjevol mensen was in een verhitte discussie verwickeld met journalisten die hun plekken op de perstribune hadden opgeëist. De metershoge houten deuren van de rechtszaal werden gesloten, als teken dat niemand van de overgebleven bezoekers nog binnen zou worden gelaten. Nu was het wachten op de rechters die deze langverwachte zitting zouden openen.

Vanaf het beklagdenbankje, met zijn handen in elkaar gevouwen op zijn ronde buik, keek de Markies in de richting van de officier van justitie, de 58-jarige Joseph Falcimaigne. Met gekromde rug ordende deze de stapels papieren op zijn kathedraal. Waar de officier van justitie normaal gesproken de verdachten onbevangen aankeek, negeerde hij vandaag de blikken van deze Markies. Doorgaans vond hij het halfuurtje dat hij voor een zitting moest wachten op de rechter een geschikt moment om in gedachten zijn betoog rustig door te lopen en de rechtszaal te bestuderen; wie waren als publiek op deze zaak afgekomen en welke journalisten herkende hij? Maar vooral was het voor hem een moment om de verdachte te bestuderen; hoe deze op zijn stoel heen en weer schoof, aan zijn kleding plukte en schichtig om zich heen keek. Waar hij zich als officier binnen deze muren volledig thuis voelde, was het voor de verdachte een decor waar hij de regels en gebruiken niet kende. Falcimaigne was gewend aan het ongemak, en afhankelijk van de zaak, de angst van de verdachten. Hoelang ze ook zijn blik probeerden te negeren in deze onrustige momenten

voor aanvang van de zitting, op een gegeven moment was oogcontact onvermijdelijk. En dan was het aan hem, als officier van justitie, om met zijn blik de verhoudingen in één keer duidelijk te maken. Hoe anders was deze Markies De Rays, die ogenschijnlijk geheel zeker van zichzelf vanaf zijn stoel de officier bestudeerde. In zijn ooghoeken zag hij hoe de Markies zijn blik al minutenlang op hem gericht hield. Nu was hij het, en niet de verdachte, die het oogcontact uit de weg ging en zijn blik strak op zijn kathedraal hield. Hoe was het mogelijk dat deze man hier zat zonder enige vrees of onderdanigheid? En hoe was het mogelijk dat hij, met zijn ruim veertig jaar aan ervaring, terugdeinsde voor de blik van de verdachte?

De mensen op de publieke tribune gedroegen zich rumoeriger dan men zou verwachten van een zo voornaam ogend gezelschap. Eerst roerde zich een handjevol vrouwen, opgedoft alsof ze bij een première zaten, en dicht op elkaar geschoven omdat de rechtszaal niet berekend was op zoveel toehoorders. Ze fluisterden tegen elkaar, maar hard genoeg om in de hele ruimte te horen dat zij het een schande vonden; dit hele proces, de beschuldigingen. Onbestaanbaar, vonden ze het, dat zo'n nobele man als de Markies in de gevangenis was gegoooid en nu als de eerste de beste crimineel de rechtszaal was ingeleid.

Een van de heren achter in de zaal had eerder een journalist aangeklapt om hem te zeggen dat het tijd werd dat ze dit complot aan hun lezers zouden onthullen, dat de waarheid de leugens wel zou achterhalen en dat de pers geen knip voor de neus waard was als ze zich nog langer lieten dicteren door de autoriteiten. Een iele, oudere man stond op vanuit het publiek. Het geroezemoes hield abrupt op. De man schraapte zijn keel en riep met schelle stem: 'Niemand heeft hier respect voor de koning, de koning van La Nouvelle France!' In de ogen van deze mensen was de Markies nog steeds de koning van La Nouvelle France, het land waar zij nog altijd van droomden, en waarvan zij hoopten er ooit voet aan land te zetten. Met gejuich

beloonde het publiek de moed van de man, die zich van de regels van de rechtbank niets aantrok.

Vanonder zijn snor krulden de mondhoeken van de Markies omhoog. Hij draaide zich om, legde zijn hand op zijn borst en maakte met zijn hoofd een buiging om zijn aanhangers te bedanken. Op het moment dat de Markies zich weer omdraaide, klonk een overslaande vrouwenstem: 'Houd moed!' De Markies draaide zich om en speurde in het publiek naar het gezicht dat hij zo goed kende. Onmiddellijk vond hij haar heldere ogen. Ze had haar volle donkerblonde haar hoog opgestoken, precies zoals hij het mooi vond. Hij opende zijn mond om haar iets toe te roepen, maar juist op dat moment klonken drie doffe klappen op de houten vloer waarmee de bode de aandacht van de aanwezigen vroeg.

'Thans treden binnen, de leden van de rechtbank.'

De Markies schoof zijn stoel naar achteren en stond op, net als zijn advocaat die met een paar snelle vegen zijn toga gladstreek. Een drietal eveneens in toga gehulde rechters trad met rustige pas de rechtszaal binnen. Het was voor het eerst die ochtend volledig stil. De Markies keek in de ogen van de man die over zijn lot zou beslissen. Drie, vier seconden vingende de mannen elkaars blik. De voorzitter van de rechtbank Bagnéris kneep zijn ogen samen en schudde zijn linkerhand uit zijn zware, zwarte mouw. Met een achteloos gebaar dat jarenlange routine verraadde maande hij de zaal te gaan zitten. Hij richtte zijn blik op de Markies, zijn mond in een strakke streep, terwijl hij zich op zijn stoel liet zakken.

Eerst was het de beurt aan officier van justitie Falcimaigne. Monofoon las hij de ten laste gelegde feiten voor, zonder een moment de ogen van het papier te halen. Na een kwartier klonk plotseling gestommel op de houten vloer. Een kleine, tengere vrouw was opgestaan van de tribune, had haar lange kanten rok een paar centimeter opgetild en was naar voren gesneld, in de richting van de Markies. Nog voor de bewakers goed en wel begrepen wat er aan de hand was, had zij zich op de grond geworpen naast de Markies en zijn rechter-

hand gepakt. De Markies leek niet eens verbaasd toen de vrouw haar rood gestifte lippen op de rug van zijn hand drukte. Hij legde zijn linkerhand voorzichtig op haar donkere haar en streelde zachtjes haar achterhoofd. De toegesnelde bewakers trokken de vrouw aan haar mantel omhoog en sleurden haar de zaal uit, onder luid protest van het publiek. Pas toen de rechter dreigde de publieke tribune te laten ontruimen bij de eerstvolgende onderbreking, kwamen de aanwezigen tot bedaren.

De klamme handen van de officier lieten bij elk vel papier grotere afdrukken achter. Zijn ogen hield hij strak op de tekst met de tenlastelegging, het resultaat van ruim anderhalf jaar onderzoek. Het was zaak zich niet te laten afleiden door deze hysterie. Hij nam snel een slok water en ging door met zijn betoog, de pauzes tot een minimum beperkend om de smeulende zaal geen zuurstof te geven om opnieuw te ontvlammen.

Na een uur was Falcimaigne bij de laatste bladzijde aangekomen. De opluchting was van zijn gezicht af te lezen. Geconcentreerd had de Markies naar het relaas van de officier geluisterd, zonder een blijk van protest of erkenning te geven. Pas bij de strafeis, toen het woord ‘moord’ door de rechtszaal galmde, verloor de Markies zijn kalmte. Een briesend geluid kwam uit zijn mond. Toen de officier verklaarde dat deze man tientallen onschuldige mensen de dood in had gejaagd, schudde de Markies lachend zijn hoofd. Een klap met de vlakke hand van rechter Bagnéris op de houten raadstafel kon nog net voorkomen dat de tribune opnieuw tot leven kwam.

‘Ik verzoek de verdachte in stilte het proces te volgen,’ sprak Bagnéris langzaam, ‘tenzij ik het woord expliciet tot hem richt. Monsieur advocaat, ik nodig u uit voor uw pleidooi.’

Advocaat De Las Cases voelde de honderden ogen in zijn rug prikken. Hij wist dat de overgrote meerderheid van de mensen achter hem op zijn hand was. Even keek hij naar de Markies. Hoe kan het dat deze man hier zo rustig naast me zit, vroeg hij zich af. Hij bedacht dat wanneer je de rechtszaal zou wegdenken, de Markies

evengoed in een restaurant op zijn nagerecht kon zitten wachten, het servet uitgevouwen op zijn schoot nadat hij de randen van zijn mond had schoongeveegd.

Tegen het einde van zijn pleidooi verhief De Las Cases zijn stem. ‘Hoe is het mogelijk dat zo’n edele man als een bandiet in de boeien is geslagen en wordt beschuldigd van dergelijke ernstige misdaden. Het is een aanfluiting. Een schande!’ Na die laatste woorden klonk achter hem een instemmend gebrom vanuit het publiek. Hij strekte zijn rechterarm naar de publieke tribune. Het was bijna tijd voor zijn finale. ‘En ik ben niet de enige die dit denkt. Dit is de mening van duizenden mensen. Elke dag ontvangt de Markies in zijn cel brieven met steunbetuigingen, niet alleen vanuit Frankrijk, maar ook uit België, Spanje en Italië. Ik zal er met de toestemming van de rechtbank een voorlezen.’ Met een theatraal gebaar haalde de advocaat een opgevouwen blad papier uit een envelop, en schraapte zijn keel:

Mijn geliefde koning, hoe zullen deze mensen, uw vervolgers, teleurgesteld zijn als zij in de nabije toekomst zouden kunnen kijken en u konden zien zitten op de troon in Oceanië! Deze lieden, die door duivelse krachten worden gedreven, hebben ook de goede koning Lodewijk XVI gemarteld, vervolgd en in de gevangenis gegooid, om hem uiteindelijk met de guillotine van het leven te beroven. O sire, laat dat met u toch niet gebeuren! Maar als de slechtheid van uw vijanden kan worden gestild door uw dood, dan zullen we onmiddellijk uw zoon uitroepen tot koning van La Nouvelle France, en hem de titel Charles II geven.

Rechter Bagnéris kuchte een paar keer ongeduldig en hief zijn rechterhand. Op trage toon sprak hij: ‘Dat lijkt mij voldoende, ik heb voorlopig genoeg gehoord.’ De twee overige rechters keken zijdelings naar hun collega. Bagnéris, tot dat moment onbeweeglijk in

zijn stoel, rechte zijn rug en boog zich langzaam voorover. Hij liet zijn kin op zijn in elkaar gevouwen handen rusten en keek de Markies met samengeknepen ogen aan. Zijn hoofd deinde mee op een diepe zucht. De tribune leek haar adem in te houden. Voor het eerst die dag werd een stilte niet opgevuld door commentaar en opgewonden gefluister. Seconden tikten weg. De Markies slikte en ging verzitten. Zijn ogen schoten een ogenblik naar zijn raadsman die met de brief in zijn hand stond.

‘Ik zou van u wel een en ander willen horen,’ sprak de rechter uiteindelijk bedachtzaam.

De Markies glimlachte, haalde diep adem en gebaarde zijn advocaat weer te gaan zitten. De palmen van zijn handen legde hij voor zich op tafel.

‘Edelachtbare, ik vertel u alles wat u wilt weten.’

Hoofdstuk 2

De Markies De Rays kwam op 2 januari 1832 ter wereld als Charles Bonnaventure Marie du Breil de Rays, als oudste zoon van een adellijke familie. Charles werd geboren in een periode waarin adellijke titels en een rijke familiegeschiedenis aanzienlijk minder waard waren dan een halve eeuw eerder. Tijdens de Franse Revolutie waren alle politieke en sociale structuren op de schop gegaan, waren honderden adellijke families hun privileges kwijtgeraakt, en had de standenmaatschappij plaatsgemaakt voor een meer egalitaire samenleving.

De jonge Charles groeide op met de verhalen over de tijd vóór de revolutie. Eeuwenlang gold de familie Du Breil als een van de machtigste en rijkste adellijke families van Bretagne. Hun Keltische bloed had een langere geschiedenis dan dat van de koninklijke familie van Frankrijk en ging terug tot de twaalfde eeuw. De familie was eigenaar van een gigantische hoeveelheid land. Boeren die land van de familie pachtten moesten het gros van hun opbrengsten afstaan. Net als de rest van de adel betaalde de familie Du Breil geen belasting over hun elk jaar groeiende vermogen.

De boeren hadden het in de jaren voor de revolutie steeds zwaarder gekregen. De oogst was een paar jaar achter elkaar mislukt en de prijs van meel was geëxplodeerd. In de zomer van 1789 kostte een stuk brood veertien sous – 80 procent van het gemiddelde dagloon. Arme families waren genoodzaakt hun laatste bezittingen te verkopen om de steeds verder stijgende belastingen te kunnen betalen. Het hongerlijdende Franse volk op het platteland en in de arme

wijken van steden kwam in beweging en trok ten strijde tegen de heersende klasse: de van belasting vrijgestelde adel en de kerk. De boeren verzetten zich tegen de feodale rechten en weigerden nog langer geld af te dragen aan grootgrondbezitters als de familie Du Breil.

Het verschil was te groot geworden: terwijl arme boeren hun kinderen nauwelijks konden voeden door de stijgende broodprijzen, bleef de adel zich baden in weelde. Vooral de toenmalige koning Lodewijk xvi en zijn vrouw Marie Antoinette stonden bekend om hun exorbitante levensstijl. In een van de bekendste anekdotes over de Franse Revolutie speelt Marie Antoinette de hoofdrol. Bij het zien van duizenden hongerige vrouwen die zich voor het paleis beklagden dat ze geen geld hadden om brood voor hun families te kopen, zou Marie Antoinette zich hebben afgevraagd: 'Als ze geen brood kunnen kopen, waarom eten ze dan geen cake?'

In plaats van de ontevreden boeren en arbeiders tegemoet te komen en te ontlasten, besloot koning Lodewijk xvi in 1789 de belastingen opnieuw te verhogen. De Franse koningen hadden altijd al op grote voet geleefd – waarbij niet alleen de extravagante levensstijl, maar ook de vele oorlogen bakken met geld hadden gekost – maar de schulden waren nu zo hoog opgelopen dat een bankroet voor het hele land dreigde.

Lodewijk xvi voelde dat Frankrijk was veranderd in een tikkende tijdbom. Om een eventuele opstand in Parijs neer te kunnen slaan, stationeerde hij een klein leger aan de rand van de stad. De militairen van de koning bleken op geen enkele manier opgewassen tegen de ruim twintigduizend Parijzenaren die naar de gevangenis La Bastille trokken om het munitiedepot in de kelder te plunderen. De gouverneur en een aantal bewakers kwamen bij de bestorming van de Bastille om het leven. De schrik zat er bij de adel en de bestuurders goed in. Voor het eerst realiseerden zij zich dat drastische veranderingen onvermijdelijk waren. Binnen drie weken werden wetten aangenomen die een einde maakten aan een deel van de eeuwenoude privileges van de adel.

In de jaren na de bestorming van de Bastille spoelde een golf van terreur over Frankrijk. Het koninklijk paar eindigde onder de guillotine, net als een groot deel van de Franse adel. Dat lot bleef de familie Du Breil bespaard: ze vluchtte het land uit – eerst naar Nederland en vervolgens naar Engeland – in de hoop terug te kunnen keren naar het familiekasteel in Bretagne tegen de tijd dat de revoltes voorbij waren en de orde weer hersteld zou zijn. De maatschappij van vóór de revolutie kwam echter nooit meer terug. Hiërarchie en absolutisme hadden plaatsgemaakt voor de principes van vrijheid, gelijkheid en broederschap, woorden die bij de familie Du Breil met afschuw werden uitgesproken. De familie die gewend was zich te omgeven met tientallen bedienden moest zich, eenmaal terug in Bretagne aan het begin van de negentiende eeuw, een soberder manier van leven eigen maken. Binnenskamers sprak de oude adel weemoedig over de tijd voor deze chaos.

Charles moest regelmatig aanhoren hoe alles vóór de revolutie vele malen beter was. Het eeuwenoude familiekasteel in Bannalec, genaamd ‘Quimerch’, was het symbool van deze verloren tijden. Het kasteel was er een geweest zoals in sprookjesboeken: met een gracht, vier ophaalbruggen, een kapel en zesentwintig vertrekken. De muren waren bekleed met wandtapijten van onschatbare waarde en hingen vol met wapens van voorouders. Charles kende het kasteel alleen van verhalen. Tijdens de revolutie was het, zoals zoveel kastelen en buitenhuizen, verwoest en geplunderd. De collectie schilderijen en Chinees porselein werden gestolen en nooit meer teruggevonden. De ramen waren ingeslagen. De antieke meubels verbrand.

De grootvader van Charles, Guillaume du Breil, was in 1807 teruggekeerd naar Bretagne en had het kasteel teruggekocht. Een week na de aankoop overleed Guillaume, waarna het aan zijn zoon Gabriel du Breil, de vader van Charles, was om te beslissen wat er met het familiekasteel moest gebeuren. Al snel kwam Gabriel erachter dat er niet genoeg geld was om het in volle glorie te her-

stellen. De familie had een groot deel van haar vermogen en haar bezittingen verloren en Gabriel zag geen andere uitweg dan het kasteel te slopen en op diezelfde plek een kleiner herenhuis te laten bouwen. Met pijn in het hart zag Gabriel du Breil hoe het kasteel na vier eeuwen familiegeschiedenis met de grond gelijk werd gemaakt.

Charles groeide op in het huis dat op de grondvesten van het eeuwenoude familiekasteel was gebouwd. Het herenhuis was met drie verdiepingen en zes schoorstenen ruim, solide en praktisch, maar daar was verder ook alles mee gezegd. Op geen enkele manier herinnerde het aan de grandeur van het kasteel van zijn voorouders – de ridderzaal met wapens aan de muren, de eetzaal met het met goud versierde plafond, de gangen met schilderijen van voorvaders in hun militaire uniform. Charles wilde als klein jongetje alles horen over de plek waar zijn vader was opgegroeid. Zijn vader wees ver boven het dak van hun huis om aan te geven hoe hoog de torens van het oude kasteel hadden gereikt. Naast het kasteel had een stal met twintig van de snelste paarden van Frankrijk gestaan. Hij vertelde hoe hij als klein jongetje, als de familie terugkwam van een reis, door alle bedienden, in een strakke rij opgesteld, werd opgewacht op de binnenplaats.

Het had Charles geweldig geleden om door de hal te lopen langs schilderijen van zijn voorouders, uitgedost in de mooiste kleren, met de gedachte dat er op een dag ook zo'n mooi schilderij van hem zou hangen. Wat had hij graag over de ophaalbrug, zijn haren in de wind, de teugels strak in zijn handen, op een van die flitsend snelle paarden willen rijden. Zijn grootvader had zich mogen vermaken samen met prinsjes en prinsesjes, als de koninklijke familie op bezoek kwam, waarvoor dan een speciale circusvoorstelling werd georganiseerd. Op latere leeftijd had hij mogen jagen, vergezeld door een rij bedienden die, als hij eenmaal raak had geschoten, de buit voor hem gingen halen zonder dat hij van zijn paard hoefde af te stijgen. Charles vond dat zijn eigen leven er maar pover bij afstak.

De zomers bracht hij door in de Bretonse havenplaats Lorient,

bij zijn kinderloos gebleven oom en tante. Op een bankje staarde hij middag na middag naar aankomende en vertrekkende schepen. Het schouwspel verveelde hem nooit: de zware trossen touw die op de kade werden gegooid, het lawaai van de bemanning en de golven tegen de kade nadat een schip was uitgevaren. Charles liet de zoute wind tegen zijn wangen waaien en keek de vertrekkende schepen net zo lang na totdat ze als stipjes op de horizon oplosten in de vervagende lijn tussen zee en lucht.

Zijn oom was gecharmeerd van het jonge kereltje dat in zijn eigen wereld leek te leven. Hij liet Charles op zijn tiende al kennismaken met de reders en handelaren in de haven. De verhalen over verre landen die hij daar hoorde, maakten diepe indruk. Charles beseftte voor het eerst dat de wereld vele malen groter was dan hij altijd had gedacht. Tot ver na bedtijd las hij boeken over ontdekkingsreizigers die onbevreesd naar onbekende landen voeren.

Er bestaan een paar bijzondere anekdotes over de kinderjaren van Charles. Toen hij acht jaar oud was, werd hij op weg van school naar huis aangeklampt door een kromlopende, oude, in lompen geklede vrouw. Ze vertelde hem dat ze een waarzegster was. In eerste instantie schrok hij van de tengere hand om zijn pols, maar de vrouw had een paar zachte ogen die hem vriendelijk aankeken. 'Jongen, luister naar mij. Jij zult op een dag koning worden. Je zult heersen over een volk. In de toekomst zullen onderdanen jou als koning vereren.' Ze prevelde nog wat onverstaanbaars toen Charles, zo hard als hij kon, wegrende, net zo lang totdat hij geheel buiten adem was.

'Koningen in Frankrijk bestaan niet meer, en die zullen nooit meer terugkomen,' had zijn moeder geantwoord op zijn vraag hoe hij, als hij later groot zou zijn, koning kon worden. 'In andere landen, hier ver vandaan, daar kun je nog wel koning worden,' zei ze met een glimlach. Ze was gewend aan de eindeloze stroom vragen van haar pientere zoon die altijd boven de boeken hing en weinig leek te geven om vriendjes. Ze wist dat de liefde voor verre reizen door zijn aderen stroomde. Die reislust had hij van zijn voor-

vaderen, zowel van moeders- als van vaderskant: voorvader Olivier du Breil had ontdekkingsreiziger Jacques Cartier in 1534 vergezeld naar Canada, in opdracht van de Franse koning. De oudoom van de moeder van Charles, René Madec, maakte in de vroege achttiende eeuw meerdere ontdekkingsreizen naar Indië om de mogelijkheden voor Franse kolonies te onderzoeken.

Een ander verhaal dat bekend is over de jeugd van de Markies is een gebeurtenis op school, toen hij elf jaar oud was. Charles was een voortreffelijke leerling en haalde zonder veel moeite hoge cijfers. Na de zomervakantie vroeg de leraar aan zijn leerlingen wat ze later wilden worden. Veel jongens kozen het beroep van hun vader: arts, advocaat, notaris of bankier. Geen van de jongens dacht erover weg te trekken uit hun geboortestreek, maar Charles antwoordde dat hij Bretagne, én Frankrijk, zo snel mogelijk wilde verlaten om nieuwe landen te ontdekken. Hij vertelde de verhalen die hij van zijn oom had gehoord over landen waar het zo warm was dat je kleren tegen je lichaam plakten, waar volkeren met mysterieuze rituelen leefden en waar vruchten zo groot waren dat je je handen er niet eens omheen kon leggen. Charles had onaangedaan gekeken toen zijn klasgenoten hardop moesten lachen om zijn wilde toekomstdromen. Het leverde hem de bijnaam ‘De Kleine Kolonist’ op, die hem zijn hele jeugd zou blijven achtervolgen.

Dat hij soms werd uitgelachen om zijn ambities deerde Charles niet. Hij wist immers zeker dat hij, en niet zijn klasgenoten, op een dag boven de massa uit zou stijgen. Hij voelde dat hij voor grootse dingen bestemd was, zoals de waarzegster hem had verteld. Hoe ouder hij werd, hoe meer Charles zich opsloot in zijn kamer, met zijn boeken en wereldkaarten als enige gezelschap. Hij las over landen die door avonturiers waren gesticht en hoe zij met schepen vol rijkdom waren teruggekeerd. Het middelmatige leven waar zijn vader vrede mee leek te hebben was niets voor hem, besloot Charles. Als hier ver vandaan zoveel rijkdom te vinden was, waarom zou hij dan in hemelsnaam in Bretagne blijven?